ROMANISTICA ASTĂZI

Ileana OANCEA
(Universitatea de Vest din Timişoara)

Marele lingvist Eugen Coşeriu, într-o celebră lucrare, apărută şi în România în 1997, *Sincronie, diacronie şi istorie*, remarca: „Limba nu s-ar putea în nici un fel constitui dacă schimbarea lingvistică ar fi totală şi perpetuă, dacă o atare limbă nu ar fi nimic altceva decât un simplu moment efemer dintr-o «transition fuyante et fluctuation incessante». Dar ea este mai mult decât atât. În primul rând, pentru că orice stare de limbă este în mare măsură reconstituirea alteia anterioare. În al doilea rând, pentru că ceea ce se numeşte «schimbare de limbă» este o schimbare numai în raport cu limba anterioară, în timp ce, din punct de vedere al limbii actuale, ea este o discontinuitate faţă de trecut, «schimbarea» este în acelaşi timp factor de continuitate faţă de viitor.“ (p. 44).

Oricum, *variaţia* reprezintă o caracteristică a limbajului uman. Lingvistica romanică ne pune, în primul rând, în relaţie cu această tulburătoare problemă a variaţiei în timp şi spaţiu a limbii şi a factorilor care dirijează evoluţia ei centripetă, dar şi centrifugă. Animată de o mişcare neîncetată de adaptare la factori externi sau interni, trecând prin procese de standardizare, formare a limbilor vernaculare, dar şi a unor limbi internaţionale, România, ca ansamblu de idiomuri dezvoltate din latină, poate dezvălui în mod exemplar aceste fenomene. Cu atât mai mult cu cât România reprezintă singurul domeniu indo-european în care limba-bază este bine cunoscută, facilitând astfel cunoaşterea directă a unuia dintre cele mai interesante fenomene ale diacroniei limbajului: naşterea dintr-o

BDD-V1904 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:16 UTC)

limbă-bază a limbilor genealogic înrudite. Grație acestui fapt putem pătrunde în intimitatea unui proces evolutiv de mare complexitate care i-a fascinat şi continuă să-i fascineze pe lingvişti.

Şi pentru că limba plurală este o caracteristică a logosferei noastre, aşa cum s-a spus, romaniştii au abordat acest studiu prin prisma contactului latinei cu limbile pe care le-a „învins“, dând astfel o unitate lingvistică Europei, în primul rând (cf. Ileana Oancea, Luminița Panait, *Schiță de istorie a romanității*, Timişoara, Excelsior, 2002), precum şi prin studierea acestei variații în cadrul romanității, cu tot ceea ce presupune ea, cum ne-o oferă câteva importante contribuții actuale, asupra cărora ne vom opri în continuare.

România lingvistică şi culturală este un spațiu fluctuant, poliform, foarte propice abordărilor multiple şi care se deschid generos spre interdisciplinaritatea care domină orizontul ştiințific contemporan.

Elaborată şi cultivată în ultimele două secole de sute de cercetători, romanistica are nu numai o tradiție bogată, ci şi puncte de tensiune ale cunoaşterii, care incită cercetarea la noi puneri în relație, determinând noi soluții sau, după caz, revigorarea unor puncte de vedere intrate într-un con de umbră şi mai ales sinteze cu accente specifice modului de a gândi limbajul în contemporaneitate. Orice introducere, manual, schiță, istorie etc. în fond chiar este o asemenea regândire prin prisma unor chestiuni care par sau sunt într-adevăr fundamentale pentru autorul acestora, după cum altele iau forma explicită de gramatică comparativ-istorică sau, recent, de practică lingvistică romanică.

Reputatul romanist italian, Lorenzo Renzi, în *Introduzione alla filologia romanza* (1975), îşi mărturisea intenția de a realiza un manual de romanistică „meno noioso“ („mai puțin plictisitor“). Având în vedere complexitatea domeniului, modul sugestiv de expunere, inteligența demersului şi, subiacent, expresivitatea ideatică, căci există şi o expresivitate a actului ştiințific, s-a reflectat, benefic, ca intenție profundă, în structurarea elementelor organizatoare ale acestei sinteze atât de interesante şi atât de erudite, care a renunțat la balastul detaliilor mai puțin semnificative.

În 2003, Lorenzo Renzi împreună cu Alvise Andreose tipăreşte la editura Il Mulino, o nouă versiune, îmbogățită şi revizuită, *Manuale di linguistica e filologia romanza*, în care preocupările profesorului sunt din nou evidente şi mai clar exprimate: „Questo nuovo manuale dedicato alla linguistica e filologia

BDD-V1904 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:16 UTC)

romanza è pensato per i nuovi ordinamenti delle lauree, entrati in vigore in Italia nei primi anni dal 2001. Il manuale è destinato a sostituire nella pratica universitaria le mie vecchie opere *Introduzione alla filologia romanza* e poi *Nuova introduzione alla filologia romanza*, le cui prime edizioni risalgono rispettivamente al 1975 e al 1986. (...) È un manuale pensato per le esigenze dell'università riformata (...). Sul piano della concezione generale, dirò che il manuale cerca di rispondere alle curiosità intelletuali che, in una materia che è in gran parte nuova rispetto alla formazione media, ma che cade sotto l'esperienza diretta di ognuno, dovrebbero essere già presenti nello studente, che non può non porsi confusamente domande come da dove viene l'italiano? E anche da dove viene il dialettto del luogo in cui vive? Qual è il suo rapporto con l'italiano? E ancora, probabilmente: qual è essatamente la parentella del'italiano con il francese, e con lo spagnolo? E forse anche l'inglese ha una parentela con l'italiano?, ecc. ecc." (p. 9).

Perspectiva diacronică proprie acestui domeniu face parte, cum se poate încă o dată observa, din esența acestui domeniu.

Într-o altă manieră, aceeaşi problemă a realizării unei sinteze utile şi „atrăgătoare" asupra romanității o regăsim într-o lucrare originală şi foarte interesantă, realizată pe cu totul alte baze, apărută recent. Ea se intitulează, în spiritul sociolingvistic contemporan, *Pratique des langues romanes. Espagnol, français, italien, portugais, roumain*, Éditions Hartmann, 1997), aparținând romanistelor Sanda Reinheimer (Universitatea din Bucureşti) şi Liliane Tasmowski (Universitatea din Antwerpen).

Întrebarea reapare şi aici, sub o altă formă: „La grammaire comparée, une discipline dont on n'a que faire dans la vie? Ce livre a été conçu pour prouver le contraire. Comme les langues romanes sont autant de formes prises par une espèce de latin, un sujet francophone, mettons, devrait déchiffrer une autre langue romane avec plus de facilité qu'un Anglais. C'est ce que nous avons voulu illustrer en prenant appui *sur les acquis de la discipline*." (p. 13).

Într-o lume a plurilingvismului, romanistica, în această ultimă ipostază, poate deveni un util mediator lingvistic interromanic, cum ne poate convinge această carte atât de necesară şi originală (în concepție şi realizare).

Eminenta lingvistă, de notorietate europeană, Liliane Tasmowski, decan o vreme la Facultatea de Litere din Anvers (Antwerpen) şi entuziasta organizatoare a studiilor româneşti din Belgia, este Doctor Honoris Causa al Universității de

BDD-V1904 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:16 UTC)

Vest din Timişoara. Ea este coordonator de program Socrates şi a fost una din iniţiatoarele unui program Tempus, în care a intrat şi Facultatea de Litere din Timişoara, alături de alte şase mari universităţi occidentale şi româneşti, program sugestiv intitulat „Eminescu“ şi axat pe relaţia romanitate-românitate.

Importanţa romanisticii, ca disciplină fundamentală pentru formaţia filologică în câmpul studierii diverselor limbi romanice este evidentă. Cum am văzut, ea se bucură în continuare de atenţia pasionată a cercetătorilor.

Revelatoare în acest sens este o altă lucrare, deosebit de interesantă, apărută în 2001, la Editura All, elaborată de Sanda Reinheimer-Râpeanu, profesoară de lingvistică romanică la Universitatea din Bucureşti, intitulată *Lingvistică romanică. Lexic-Fonetică-Morfologie*. Este de asemeni rodul unei intense experienţe, nu numai ştiinţifice, ci şi didactice, a unui eminent lingvist.

În acest sens, Sanda Reinheimer-Râpeanu a mai publicat în limba franceză altă lucrare de mare importanţă *Les emprunts latins dans les langues romanes*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004. Lucrarea se alătură unei cercetări colective laborioase soldate cu apariţia unui *Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2004, realizată sub conducerea sa ştiinţifică. Prin aceste două lucrări, romanistica românească îşi dovedeşte vigoarea contribuind substanţial la progresul lingvisticii romanice în general.

Autoarea completează viziunea oferită în general de manualele „clasice“ de romanistică, aşa cum rezultă din prefaţa la *Les emprunts*. „Affirmer l'origine latine vulgaire des langues romanes, se limiter strictement au rapport établi sur le plan généalogique, ne reflète que partiellemnet l'identité de leurs structures actuelles. Le processus de filiation mis à part, il est indispensable de prendre en considération la complexité des influences dues au superstrat culturel latin, influences qui ont profondément marqué nos langues.“ (p. 9).

Această direcţie de studiu din romanistica românească a presupus ani de muncă, a avut ca scop completarea unei lacune pe care o prezintă celebrul şi în acelaşi timp mereu indispensabilul dicţionar etimologic al limbilor romanice al lui Meyer-Lübke (REW), aşa cum rezultă din *Introducerea* la *Dictionnaire*: „Notre dictionnaire se propose de remplir pour la première fois un inventaire de termes latins emprunté par les langues romanes.“ (p. 9). Pespectiva diacronică devine astfel strict legată de sincronie.

BDD-V1904 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:16 UTC)

Un alt interesant *Manuel de linguistique romane*, apărut în 2001 la Éditions Champion, Paris, este datorat lui Jacques Allières. În *Préface,* romanistul francez recunoaşte că în Franța romaniştii nu sunt „particulièrement nombreux et que les concepts de philologie romane et de romanistique, contrairemant à la *romanische Philologie* et *filologia romanza* de nos amis allemands ou italiens ne sont pas spécialement courants dans nos universités." (p. VII). Jacques Allières se întreabă: „Où sont en effet nos Rohlfs, von Wartburg, Lausberg, Meyer-Lübke, Tagliavini, Vidos, etc., pour ne parlez que des disparus?" (p. VII).

Vastitatea şi complexitatea domeniului presupune munca în echipă, cum subliniază Pierre Bec, amintind ampla lucrare coordonată de Günther Holtus, Michael Metzeltin şi Christian Schmidt *Handbuch der romanischen Linguistik*. Iată deci un manual de romanistică generală, pe care îl oferă Jacques Allières şi pe care-l prezintă elogios cunoscutul romanist Pierre Bec, coordonatorul celebrului *Manuel pratique de philologie romane*, I-II, Paris, 1971. Cartea răspunde şi ea la exigențele predării acestei discipline la universitate. Perspectiva diacronică şi cea tipologică „sincronizantă" sunt prezente în capitolele cărții ca şi prezentarea limbilor romanice.

Romanistul francez rezumă astfel esența demersului său: „... cherchant essentiellement à fournir aux futurs romanistes francophones une masse ordonnée de renseignement sur les langues et parlers romanes, nous avons procédé à la manière d'un «zoom», embrassant d'abord l'ensemble de la Romània pour finir sur les faits dialectaux et ponctuels". (*Avant-propos*, p. XV).

Din această prezentare, care nu a avut intenția de a fi exhaustivă, putem reține acest fapt semnificativ: romanistica astăzi continuă să ocupe în viața ştiințifică un loc important, iar rolul ei, ca disciplină universitară, într-o lume a plurilingvismului şi a diversificării orizontului teoretic, nu poate fi subestimat. Mai mult decât atât, utila practică didactică a dus la progresul cercetării, iar modul de realizare a unei sinteze în acest câmp de mare complexitate demonstrează, prin apariția unor manuale foarte interesante, vitalitatea ei în trecut, dar şi astăzi.

BDD-V1904 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 17:00:16 UTC)